

“Təhlükə qarşısında: Qarabağın son günləri” adlı yazısında daha ətraflı təsvir etmişdir. (Bax. “Azərbaycan” qəzeti külliyyatının I cildinə.)

“1336 sənəsi zilhiccə ayının 9-u idi.”: burada tarix, hicri təqvimlə verilmişdir; miladi təqvimlə 15 sentyabr 1918-ci ilə uyğundur.

“... Milli Komitəsi ...nları boykot etmişdir, ...nlara bir girvənkə şey satmağa buraxmayır.”: qəzetdə belə getmişdir – bəzi sözlərin yerinə ... qoyulmuşdur. Aydındır ki, belə olmalıdır: “Erməni Milli Komitəsi müsəlmanları boykot etmişdir, müsəlmanlara bir girvənkə şey satmağa buraxmayır.”

“Yaxud ... dəstəsi ilə yaxlaşır.”: qəzetdə belə getmişdir.

səh. 89. “Bakı işğal edilmişdir”: “Bakı tutulmuşdur, ələ keçirilmişdir”. Buradakı “işğal” sözü günümüzdə sırf mənfi mənada işlədilən “işğal”la qarışdırılmamalıdır.

səh. 90. “Zilhiccənin 10-u”: Qurban bayramı hicri təqvimin son ayı olan zilhiccə ayının 10-da başlayır və dörd gün davam edir.

“Əla ma hədana Allahu əkbər”: “Bizə hidayət verən Allah ən böyükdür”. Bayram günlərində oxunan təkbirlərdən biridir.

“Bazarbaşı”: Şuşada məhəllə.

Qurban bayramı

səh.93. “Əfi”: bu imza Seyid Hüseyin Sadiqə məxsusdur.

“Qafqaziyaya bayram təbriki”

Şeiri (səh. 93) üçün lüğət:

bora: çovğun, qasırğa
çığ: uçqın; qar uçqunu
gəlir: gələr
uzlamaq: yol getmək

Bakı xəbərləri

səh. 94. “Verxni Kladişinski”: Bakıda küçə; indiki Həsən Seyidbəyli küçəsi.

“Əmir Nərimanbəyov Bakı mahalına qu-

bernator təyin olunub...”: qəzetdə “Əmir Nərimanbəyov” yerinə səhvən “Nəriman Nərimanbəyov” getmişdir.

Teatro və musiqi

səh. 95. “Dursunəli və Ballıbadı”: Sultanməcrid Qənizadənin komediya əsəri.

“Xor-xor”: Sultanməcrid Qənizadənin komediya əsəri (təbdil).

səh.96. “Kazımoğlu”: bu imza Seyid Hüseyin Sadiqə məxsusdur.

Abstanovka

səh. 96. “buduar”: varlı evlərində qadınlara məxsus qonaq otağı.

Çərşənbə, 10 sentyabr 1919-cu il, nömrə 270

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çarşənbə, 14 zihiccətül-haram sənə 1337. 10 eylül 1919 sənə.

Türk və islamla müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətiri 5 rublə, axırncı səhifədə sətiri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

MƏDRƏSEYİ-İTTİFAQİ-İRANİYAN

Həmin zilhiccə ayının 20-sinə [sentyabrın 16-na] qədər ərizələr qəbul olunur. Ayın 22-dən dərslərə şüru olunacaq [başlanacaq]. Dərslərin fəhrüstü: farisi, türki, ərəbi, rusi, Fransa, gürcü, sair elmi dərslər. İran Vəziri-Maarifi [Maarif naziri] tərəfindən təsdiq olunmuş proqram və nizamnamə mövcubiyə [əsasında] rəftar olunacaq.

Müdir: Müstətab Hüseyinzadə.
Vorontsovski küçə, 456.

9039

SİRK “MODERN”

Çarşənbə günü sentyabrın 10-nda 1919-cu ildə məşhur Demo-Kazo – “Uçan adamlar” namı qazanmış İtaliya artistlərinin və Bakı camaatının sevgilisi komik Vintsentso qardaşlarının 2-nci qastro olacağıdır.

Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 74-ncü günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.
1-nci: ikinci görüş Naməlum – Kalişeviç.

2-nci: Gənc Əli – Yemelyanov.

3-ncü: Qırmızı Maska – Makarov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

9036

BAKİ BİRİNCİ ZÜKUR GİMNAZİYASI

(Balaxanski küçə nömrə 83)

Bununla elan edir ki, 1919-1920-ci sənəyi-tədrisiyyədə gimnaziyada zeylədəki [aşağıdakı] siniflər milliləşmiş və türk lisanında təlim veriləcəkdir: əlifba, kiçik və böyük ehtiyat [hazırlıq] sinifləri və birinci sinif.

Biz [yoxsul] şagirdlərdən ötrü stipendiyalar təsis olunmuşdur. Ərizələr qəbul olunur.

Dərslər sentyabrın 15-də başlanacaqdır.

Gimnaziya müdiri: (imza)

9937

GƏNCƏ DARÜLMÜƏLLİMİNİ

Bu ilin sentyabr ayının 15-dən etibarən tədrisatə başlanacaq Gəncə Darülmüəllimini [Müəllimlər Seminariyası] kiçik ehtiyat, böyük ehtiyat və birinci siniflərinə şagird qəbuluna başlanmışdır. Birsınıf

li ibtidai məktəbi qurtaranlar böyük ehtiyat sinfinə, ikisinfli ibtidai məktəbi qurtaranlar isə birinci sinfə qəbul olunacaqlardır. Xüsusi surətdə təhsil etmiş olanlar komissiya hüsurunda imtahan edilib layiq olduqları sinfə alınacaqlardır. İşbu üç sinfdə oxuyacaq mütəəllimlər [şagirdlər] darülmüəllimin pansionunda yaşayacaq və hər bir ehtiyacları darülmüəllimin idarəsi tərəfindən təsviyə olunacaqdır [aradan qaldırılacaqdır].

Ərizələr müdiriyyət tərəfindən indidən qəbul olunur.

ELAN

Maarif Nəzarəti bununla məlum edir ki, gələcək 1919-1920-ci sənəyi-tədrisiyədə milliləşmiş məktəblərdə türk lisanında təlim veriləcək. Sınıflar aşağıda göstərilənlərdən ibarətdir:

Əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Birinci və İkinci zükur [oğlanlar] edadilərində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci, ikinci və üçüncü siniflər – Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci və ikinci siniflər – İkinci Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Balaxanı Realnı məktəbində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri, birinci və ikinci siniflər – Birinci Milli ünəs [qızlar] edadisində; əlifba, kiçik və böyük ehtiyat sinifləri və birinci sinif – Mariinski Ünəs edadisində.

Çocuqları məktəbə vermək üçün pişəzvəqt [vaxtında] fəvqəzlik [yuxarıda adı çəkilən] məktəblərin rəislərinə ərizə verməlidir. Ən yoxsul mütəəllimlərin [şagirdlərin] haqqı-tədrisdən azad edilmələri və onların təlim şeyləri və libas almaqlarına

maddi müavinət verilməsi üçün Maarif Nəzarəti işbu məktəblərdə dövləti stipendiyalar təsis etmək xəyalındadır.

T-239

ELAN

Bakı muzika studiyasında şərqi musiqi alat və ədəvata [instrumentlərinə] aid xüsusi bir klas açılmışdır. Muzika alətlər[indən] tar, kamança, səntur, saz və qeyrilər üzərinə nota üsulu ilə tədrisat olunur. Hər bir kursu iki sənəlik olacaqdır. Tələbələr arzu etdikləri fars, Azərbaycan, Osmanlı, gürcü, erməni və qeyri şərqi millətlərin musiqisi ilə aşına edilir. Tələbənin şərqi muzikasının əməliyyatını (teoriyasını) təhsil etməsi məcburidir. Məzkur alat [deyilən alətlər] üzərinə Avropa musiqisi dərsi də verilir. Ərizələr qəbul olunur.

Adres: Bakı, Morskoy və Birjavoy küçələrin guşəsində. Telefon nömrələri: 20-12, 47-12.

Studiyanın kanselyarı sabah saat 10-dan 2-yə və axşam 4-dən 6. Şərqi musiqi müəllimi A. A. Oqanezaşvili.

9938

MAARİF YOLUNDA

Azərbaycan Cümhuriyyətinin maarifə dair olan işlərində ən mühüm ədd [hesab] edilən təşəbbüslərdən biri Bakıda universite açmaq, digəri isə əcnəbi məmalikə bərayi-təhsil [təhsildən ötrü] tələbələr göndərməkdir.

Hökumətin təşəbbüsü ilə meydana qonulmuş olan bu iki mühüm məsələnin camaat arasında lehinə də və əleyhinə

də olanları vardı. Məsələlərin o və ya bu surətlə həlli, yəni qəbul və ya rəddi Parlamanla bağlı idi. Parlaman məsələlərin hər ikisini qəbul etdi və lazım olan para buraxılmasına razılıq verdi.

Əlbəttə, Parlaman universite açılmasının və ya məmaliki-əcnəbiyyəyə təhsiləlm üçün tələbə göndərilməsinə deyərilməzdi. Nə universite açılmasının nəbəmövsum [vaxtsız] ədd [hesab] edilməsi, nə professorların rus və təlim və tədrisin rus dilincə olması, nə açılan fakültələrin ki – biri tibb və biri tarix və filoloji elmlərinə aiddir – zəruri elmlərdən hesab olunmaması və hakəza [eləcə də] məmaliki-əcnəbiyyəyə göndəriləcək olan tələbələrə bilaxirə [daha sonra] bir mənəfət olub-olmayacağına hələlik yalnız bir məsələ şəklində olması və nə də maarif və məxaricin ağırlığı Parlamanı bu məsələlərin qəbulundan çəkindirərilmədi. Zira Parlaman universite və təhsiləlm əleyhinə ola bilməzdi və bu məsələləri əsas etibarilə qəbula məcbur idi.

İştə, paytaxtımızda universite açmaq və məmaliki-əcnəbiyyəyə tələbələr göndərilmək məsələləri müsbət surətdə həll edilmiş və bu təşəbbüslərin qövldən feilə [sözdən işə] çıxarılmasına qərar verilmişdir.

İndi iş mütəşəbbislərə [təşəbbüskarlar] bağlıdır. Yəni bu mühüm işləri millət və dövlətimizə mənəfət yetirmək şərti ilə meydana çıxarmaq hökumətin, daha doğrusu Maarif Nəzarətinin səy və iqtidarından asılıdır.

Əvvəla burasına diqqət yetirməlidir ki, universitedə təlim dilinin rusca olması məlum şəraitin vücudu zəruriyyəti ilə bir

hökm mənziləsində [dərəcəsi] olub, fəqət bu şərait çalışıb-vuruşmaq sayəsində müruri-zamanla [vaxt ötdükcə] bərtərəf edilə [aradan qaldırılma] biləcəyindən, bu halı indilik müvəqqəti ədd [hesab] etmək olar.

Əgər axır məqsədimiz özümüzə məxsus bir türk universiteti görməkdirsə, o halda bu universitenin əvvəli-əmrədə [işin başında] rus dilində açılmasından qorxmamalıdır. Lakin qorxmamaq və əmin olmaq üçün o məqsədin addım-addım baqaidə [qaydasınca] və müəyyən üsul üzərə təqib ediləcəyinə əmin olmalıdır. İştə bu yolda xalqa təminat vermək, hər kəsi arxayın etmək, yəni həman məqsədə tərəf yürümək Maarif Nəzarətinin borcudur və biz ümidvarıq ki, Nəzarət bu borcunu kamalınca əda edəcəkdir [yerinə yetirəcəkdir].

Açmaqda olduğumuz universiteti milliləşdirmək və mürurla Azərbaycan türk universiteti surətinə salmaq Maarif Nəzarətinin birinci borcudur. Ancaq həman Nəzarətin bu borcdan əlavə digər bir borcu dəxi vardır ki, o da bu universitedən həsil edilən mənəfəti Azərbaycan türk tələbələrində təşmil [şamil] etdirməkdir. Əgər universitemizdə Moskov və Petroqrad universitetləri kimi 100 nəfər xarici tələbədən ancaq iki-üç nəfərini müsəlman görəriksə, bu hala təəssüf etməmək mümkün olmayacaqdır. Çünki o halda xəzinəmiz öz parasını lazım olmayan yerə sərf etməyə məcbur qalacaqdır ki, bu xərc ediləcək paranın və sərf ediləcək əməyin axırda dövlətimiz üçün bir mənəfəti olacaqmı və olmayacaqmı şiqqlərini [seçənlərini] tərəziyə qoyub çəksək, ikincisi-

nin birincisindən ağır gələcəyini indidən və indiki təcrübələrimizdən təxmin etmək olar. Odur ki, universiteni mümkün olduğu qədər Azərbaycan türk tələbələrində məxsus bir hala salmaq lazımdır ki, axırkı mənfəəti də gözə görükən olsun.

Tələbələrin məmaliki-əcnəbiyyəyə göndərilməsinə gəlincə, bu da mühüm bir məsələdir ki, bunun da həllini gələcək mənfəət nöqtəyi-nəzərinə təvafüq etdirməlidir [uyğunlaşdırmaq lazımdır]. Hökumətin məmaliki-əcnəbiyyəyə tələbələr göndərilməkdən məqsədi tələbələrə deyil, bəlkə dövlət və məmləkətimizə kömək yetirmiş olmasıdır. Buna görə, kimi göndərmək məsələsini həll edərkən kasıb getsin, dövlətli qalsın və ya tələbə getsin, abituriyent qalsın sözlərini kənara qoyub da – çünki bunlar bizcə əsassızdır – ancaq qabiliyyət və istedad sahibləri getsin şərti ilə həll etmək lazımdır.

Qabil və müstəid [istedadlı] tələbələr əvvəla əxz etdikləri elmi layiqincə bilib sahibi-ixtisas olar və saniyə [ikincisi], boş yerə də vaxtını itirməzlər. Əlavə, Azərbaycan türklərinin qolaylıqla mədəniləşməyə qabiliyyət və mədəni olmaq ləyaqətini də mütəməddin [mədəni] məmləkətlərin alim və fəzillərinə də bildirərlər. Əks halda, mənfəət əvəzinə maddi və mənəvi zərərlərə düşüb, şan və heysiyyətimizi də ləkədar edərək [ləkələyərək]. Ona görə, seçilib göndəriləcək olan tələbələrdən qabiliyyət və istədəda malik olmaq şərti istənilməlidir. Bu şərtə müvafiqət edənləri bilib seçmək üçün Nəzarətin xüsusi bir yolu və üsulu olmalıdır.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

*27 ağustos iclası
(məbəd)*

Əhməd Cövdət - Qabaqca mən dedim ki, bu sualı hökumətə verməkdən məqsədimiz ancaq Məclisi-Məbusan vasitəsilə camaata əhvali-hazirə haqqında məlumat vermək və məmləkətin nə kimi bir vəziyyətdə olduğunu, hökumətin də nə kimi çarələr düşüncə, nə tədbirlər gördüyünü bilmək və camaata bildirmək idi. Həman bu məqsədlə idi ki, biz hökumətə sorğu deyil, qabaqca bir sual verdik. İstədiyimiz də ancaq məlumat almaq idi. Lakin sualımıza kafi cavab ala bilmədiyimizdən, biz hökumətin fəaliyyətindən şübhəyə düşdük və bəlkə hökumət heç bir tədbir görməyir də deyə sualımızı sorğuya mübəddəl etdik [çevirdik]. Bu barədə hökumətin bizə inanmaması, etibar etməməsi artıqdır.

Məmləkətdə nələr olduğunu bilmək, hökumətin necə çalışdığını sorma, ittixaz olunən [həyata keçirilən] tədbirləri kafi görmədiyimiz təqdirdə onu tənqid etmək bizim haqqımız, həm də müqəddəs haqqımızdır.

Burada Rəisi-vükəla [Baş nazir] bizə cavab verərkən deyir ki, bir çox şeylər var ki, sirrdir, açmaq, bəyanat vermək olmaz. Mən bilən Məclisi-Məbusanda öylə bir adam olmaz ki, dövlət sirlərini açmağı tələb etsin. Doğrudur ki, öylə məsələlər ola bilər ki, açıq məclisdə müzakirə ediləmməz. Fəqət böylələri haqqında hökumət örtülü iclasda məlumat verməlidir.

Bir də, doğrudur, Rəisi-vükəla cənabları öz nitqlərində bir çox şeylərə cavab verə bilmərəm dedilər, lakin cavab vermiş oldular. Yalnız bircə məsələ cavabsız buraxılmış oldu.

Mən burasını qeyd etməliyəm ki, xarici qüvvələrin içimizdən getməsindən bəhs edərkən, onların getmələrinə səbəb olmaq üzrə, məmləkətimizin istiqlalə ləyaqət qazanmış olduğunu göstərmək və burası bizi tanımaq üzrə olduqlarına bir dəlildir demək düz deyildir. Çünki onların getmələrinə səbəb, bizim istiqlalə ləyaqət kəsb etdiyimiz [qazandığımız] deyil, özlərinin daxilindəki siyasi övzadır [vəziyyətdir].

Xətti-hərb məsələsindən bəhs edərkən Rəisi-vükəla buyurur ki, bizim qüvvəmiz yoxdur ki, burası Azərbaycandır deyə Dərbənd, Petrovsk və bütün Dağıstanı işğal edək. Biz deməyirik Dağıstanı gərək işğal edəydik, biz Dağıstanı istəməyirik. Deyirik ki, bu məsələdə hökumət düz siyasət aparmadı, yanlışlıq işləyərək demarkasiya xəttini qəbul etdi. Çünki hökumət o xətti qəbul etməklə göstərdi ki, əgər bir təzyiq, bir sıxıntı olsa, bizə hər nə desələr qəbul edəriz. Amma Gürcüstan hökuməti, məsələni, bu işdə başqa cür hərəkət etdi.

Gürcülər dedilər ki, xətti-hərb təyini iki tərəfin mənfəətdar olduğu bir məsələdir. Ona görə də, onun təyində hər iki tərəf iştirak etməli idi. Halbuki, tərəfi-müqabil olmaq üzrə gürcü hökuməti iştirak etməmişdir.

Digər tərəfdən, bu xətt Gürcüstanın səlāmətini təmin etməyir. Bu gün gürcülər bu xətti qəbul etsələr belə, Denikin qüvvələrinin təzyiq və təcavüzündən tə-

min edilmiş olmazlar. Odur ki, heç vaxt bu xətti qəbul da etməzlər.

Bunu qəbul etməməklə bərabər gürcülər, doğrudur, dava başlamadılar amma qüvvələrini topladılar və göstərdilər ki, lazım gələrsə, hər bə hazırdırlar. Biz isə böylə etmədik.

Bir də, burada məsələnin sülhlə həllindən bəhs edildi. Mən bir növ anlamayıram ki, öz milləti ilə mübarizə edən, yüz minlərlə rus qıran bir qüvvə türk milləti ilə sülh edərmi? Yəqin ki, heç vaxt etməz.

Millət bilməlidir ki, hüriyyət almaq, hüriyyət əsaslarını təmin etmək öyləcə asan bir iş deyildir. Hüriyyət özü nə qədər müqəddəs və mühüm bir məsələ isə, onun müdafiə və mühafizəsi də o qədər ağır, müşkül və eyni zamanda camaat üçün əhəmiyyətli və müqəddəs bir vəzifədir. Ona görə ki, biz deyirik, camaata bildirməlidir ki, təhlükə var və onun müqabilinə çıxmaq, hüriyyət və istiqlal təhdid edən qüvvədən müdafiə və mühafizə etmək lazımdır.

Nəsib bəy cənablarının o sözüne mən tamamilə şərikəm ki, deyir məsələni ancaq qüvvə həll edər. Çünki hankı məsələnin həlli qarşısında bir qüvvə görüldü, o qüvvənin həman işdə əzm və mətanəti görüldü, yəqin o qüvvə ilə hesablaşarlar, müdafiəsinə əzm edənlərin haqqını verərlər. Ona görə ki, bu gün biz dəxi hüriyyətimizin müdafiəsində əzmkarlığımızı isbat etsək, əmin olmalıdır ki, bizim də tələbimizi nəzərə alar, etina edərlər.

Məsələni, Sülh Konfransı yeni açıldıqda xırda millətlərin, yeni təşkil olunmuş dövlətlərin məsələlərini heç nəzəri-etinə almaq belə istəməyirdilər. Amma

sonra öylə ki, gördülər o millətlər öz haqlarının müdafiəsinə əzm etmişlərdir və öz arzularını qəbul etdirmək yolunda hər növ maneələrin müqabilinə çıxarmağa qüvvə vardır, o zaman xətti-hərəkətlərini dəyişdilər və getdikcə də dəyişirlər. Bir də-rəcəyə çatmışdır ki, rəsmən olmasa da, feilən qəbula məcbur olmuşlardır. Nəsim bəy deyir, feilən qəbul etmiş kimidirlər. Mən deyirəm, hətta bəlkə rəsmən də qəbul edəcəklərdir. Amma qəbul edərəkən öz mənfəətlərini daha artıq nəzərə alacaqlardır. Hər kim onlara çox mənfəət versə, onu qəbul edəcəklərdir.

Hökumətin keçmiş səhvləri işlə bündən ibarətdir.

Donanma məsələsinə gəlincə, bəlkə donanmanı bizə verməyə bilirlər. Hər kəsə istəsələr, ona verərlər. Buna gücümüz yoxdur, lakin o donanma verildikdən sonra hər hala qarşı bizə də müdafiə tədbirləri görmək lazımdır. Yoxsa biz o qədər siyasətdən uzaq, iş bilməz adamlar deyiliz ki, nə qədər top qoyulub, nə-rəyə qoyulub deyək.

Siyasətimizin daxili cəhətinə gəlincə, üç həftə qabaq biz bu sualı verərkən, düşmənin burada daha çox agentləri və tərəfdarları vardı. Həman adamların həmişə çalışdıqları, istədikləri, bizim zəifləşməmiş, azalmamız və onların artmaları, qüvvələnmələridir. O qüvvənin tərəfdarları, agentləri o zaman çox olmaqla bərabər, təşkilat, mətbuat və mübəl-ligləri də [təbliğatçıları da] vardı ki, həmişə mübəl-liglər və qəzetələr vasitəsilə camaata təbliğ edirdilər ki, bizim xeyrimiz Denikin buraya gəlməsindədir.

Biz sual verdikdən sonra hökumət onların qəzetəsini bağlamışdır, bu da sualımızın bir xeyridir.

Təşəkkür edirik ki, hökumət bu işi gördü, amma görək onların təşkilatı da bağlandı mı? Xayı. İndi onların burada təşkilatı yoxdur mu? İştə, bir tərəfdən onların burada təşkilatı, agentləri və sairələri olduğunu, digər tərəfdən də sabiq Tür-küstan hökuməti rəisi və Könüllü ordu nümayəndəsinin burada olub “Metro-pol”da və sair yerlərdə həmişə açıqdan-açığa işlədiklərini nəzərə alarsaq, o zaman heç vaxt biz əmin ola bilmərik ki, bizim əleyhimizə işləməyirlər. Odur ki, onlara lazımınca diqqət və əhəmiyyət verməlidir.

Doğrudur, Bakıda icab edən qədər olmasa da, onlarla mübarizə edilir. Amma onların fəaliyyəti yalnız burada deyil, bütün Azərbaycanın hər yerində adamları var, tərəfdarları, agentləri var. Halbuki Azərbaycanın sair yerlərində mübarizə üçün lazımı tədabir [tədbirlər] görülməmişdir.

Əlavə, Nəsim bəy deyir ki, əksinqilabla mübarizə məsələsində rəyləriniz müttə-hiddir [birdir], amma ondan daha böyük təhlükə təşkil edən bolşeviklərlə mübarizə məsələsində müttəhid deyilsiniz. Əvvəla, hökumət rəisinin bu sözü deməyə haqqı yoxdur. Çünki Parlamanda olan bütün fraksiyalar üzərimizə gələ biləcək hər bir qüvvə müqabilinə mübarizə etməyə hazır olduqlarını kərratla [dəfələrlə] bəyan etmişlərdir.

Şimdi bu gün Könüllü ordu nümayəndəsi olmaq üzrə general Baratov buraya gəlmişdir. Türkünstan hökuməti rəisi dəxi buradadır. Onlar hökumətlə də görüşür-lər, şirin-şirin danışırlar. Böylə bir zaman-da bolşevikləri daha müdhiş bir təhlükə hesab etmək bizcə müvafiq deyildir. Çün-

ki əksinqilab qüvvəsi Yalamadadır və sabah buraya gələ bilər. Halbuki bolşevik qüvvəsi Hacı-Tərxandadır. Orada əyləşmiş və bizi təhdid etməyir.

Qaldı ki, bu saat bütün Avropa sərmayədarları və əksinqilabçıları qüvvələrini toplayaraq bolşeviklərlə mübarizə edirlər. Biz heç vaxt razı ola bilmərik ki, avropalılar bolşeviklərə qarşı bizi əllərində bir mübarizə aləti etsinlər. Böylə bir zamanda, əksinqilab qarşısında ikən kənardan duran bolşevizmi daha böyük düş-mən ədd [hesab] etmək, bizcə bir dərəcə şübhəni mövcib [şübhəyə səbəb] olur ki, bu da bizim aramızda olmamalıdır.

Deyərlər, bu saat hamı bizim fəaliyyətimizi təqib edir, bolşeviklərlə rəftarımıza dördgözlə baxırlar. Pək əla. İtaliyada, Fransada ya başqa məmləkətlərdə bolşevizm yoxmudur, onların öz arasında bolşevik azıdır? Əgər onlar bizi bu gün imtahan edirsələr, qabaqca özlərini imtahan etsinlər, baxalım onlar özləri bolşeviklərlə necə mübarizə edirlər.

Bir də hökumət deyir ki, biz siyasi məsləklə mübarizə etməyirik. Doğrudur, siyasi məsləklə mübarizə etmək olmaz, amma bu da olmaz ki, deyəsən hər kəs hökumətə müariz [zidd, qarşı] olmaq istəyir, hər kəs hökuməti yıxmaq istəyir, getsin adını filan firqə qoysun, mən də onu tanıyıram.

Bir də, madam ki, Denikin qüvvəsi var və o qüvvə bizi təhdid edir, o halda bizim hökumətimiz öz kəndçilərimizə və fəhlələrimizə istinad etməlidir. Bunu da edə bilmək üçün fəhlə və kəndçilərlə ümumi bir dil tapmaq lazımdır. Necə ki, özünü məlumdur ki, Avropa hökumətləri bunu qılmaq məcburiyyətində qaldılar və sosialistlərlə sazişə girdilər.

Firqələrə inanmaq ya inanmamaq məsələsinə gəlincə, bunu da bildiririk ki, istər bolşevizm qüvvəsi olsun, istər çarizm olsun, hankı tərəfdən üzərimizə bir qüvvə gəlsə, onun müqabilinə mübarizə etməyə biz bütün qüvvəmizlə hazırız.

Yusifbəyli Nəsim bəy (Rəisi-vükəla) - Möhtərəm məbuslar! Bu sözlər əgər qabaqdan denilmiş olsaydılar, mən də cavab verərdim. Amma Əhməd bəyin qabaqkı nitqlərində öylə bir şey yox idi ki, sorğu tərzində olsun, mən də cavab verəyim. Şimdi isə bir çox sözlər denildi. Mən də özümü borclu bilirəm cavab verim.

Əvvəla, demarkasiya xəttinin qəbulundan bəhs edirlər, hökumət səhv etmişdir, deyirlər. Ola bilər, bəlkə də biz səhv etmişik, lakin nə üçün gürcülər qəbul etmədilər biz qəbul etdik, burasına diqqət verməlidir.

Möhtərəm məbuslar! O vaxt bizə bir xətti-fəsl [ayırıcı xətt] göstərildi. İngilis hökuməti tərəfindən həman xətt Petrovskdan keçirdi. Biz ona razı olduq, amma Gürcüstan razı olmadı. Səbəbi bu idi ki, o xətti təyin etməklə bizə Dağıstanı da almaq təklif edilirdi, amma gürcülərə öz yerlərindən çıxmaq, bir qədər geri çəkilməyi təklif edirdilər. Ona görədir ki, biz həm xətti-hüddudumuz təmin olunduğunu, həm də hələ bir qədər də düşmən qüvvəsi uzaqlaşdığını xeyirli görərək qəbul etdik. Gürcülər isə öz ərazilərini buraxıb geri çəkilməyə razı olmadılar.

Bəlkə, Əhməd bəy istəyir ki, biz gərək tələb edəydik, Denikin düz Moskvaya qədər qovulsun. Amma hökumət böylə düşünməyir. Hökumət o vaxt düşündü ki, bütün Dağıstanı belə tələb etməyə qüvvəsi yoxdur ki, desin bu saat tamam

Dağıstanı da mənə ver, yoxsa vuraram başın yarılar. Məməfih [bununla birgə], əgər bizim o qədər qüvvəmiz olsaydı ondan istifadə edib tələblərimizi o qədər artırmazdıq.

O ki qaldı, nə üçün biz razı olduq, gürcülər yox, ərz etdim ki, biz razı olduq, çünki bizə öz ərazimizdən başqa Dağıstanı da təklif edirlərdi. Amma gürcülərin öz ərazilərindən çıxmaları istənilirdi. Odu ki, gürcülərin yerinə mən də olsam, mən də razı olmazdım. Nəinki qoşun cəm etmək, hətta qanıma da tökərdim. Gürcüstan kimi bizə də xətti-fəsl təyinilə Qızılburuna çəkilməyi təklif etsəydilər, qüvvəmi də toplar, hər bə də edər, qanıma da axıdardım. Nə qədər qurban vermək lazımsa da, öylə bir xətti qəbul etməzdim. *(alqış)*

Saniyə [ikincisi], natiq əfəndi daxilimizdə əksinqilabla mübarizədən bəhs edərkən qəzetənin qapandığını söyləyir. Onu da öz suallarının nəticəsi kimi göstərir. Eybi yoxdur, qoy böylə olsun. Xülasə, qəzetənin qapandığını etiraf edir, həm də digər tərəfdən, keçmişdə burada nələr vardısa zikr edir. Amma indi bunların heç birinin olmadığını göstərməyir. Doğrudur, daxilimizdə düşmən var, onlarla da mücahidə və mübarizə edilir və ediləcəkdir də. Lakin bu barədə hökumət sərəhsab [ayıq-sayıq] olmalı, diqqətlə davranmalıdır. Çünki çox vaxt olur ki, bir müqəssiri tapmaq üçün bəzi günahsız adamlar da mütəzərrir olurlar [ziyan çəkirlər].

Doğrudur, on gün içində bütün Bakını bolşeviklərdən də, dabravol tərəfdarlarından da təmizləmək mümkündür, amma dinc əhali də çox zərər çəkər. Hökumət isə əhalinin zərərinə, xəsarətinə razı

olmaz. Odu ki, böylə tədbirləri görmək də istəməz, amma öz işini sərəhsab və diqqətlə yerinə yetirər. Məsələn, son iki ay zərfində min nəfərdən ziyadə adam tutulub Azərbaycandan xaric edilmişdir. Əhaliyə də heç bir zərər dəyməmişdir. Hökumət böylə edir və hamıya da bir nəzərlə baxır.

Amma Əhmədin iki arşını var, Könüllü ordu təhlükəsini bir arşınla ölçür, bolşevik təhlükəsini başqa bir arşınla. Məsələn, Denikinlə mübarizə məsələsinə gəldikdə, Əhməd deyir ki, yalnız cəbhədə mübarizə etmək kafi deyildir, içimizdə də onların tərəfdarlarını, agentlərini basmaq, kəsmək lazımdır, aman verməməlidir. Amma bolşeviklər haqqında bunu deməyir, hələ onlar uzaqdadır, bizə dəyməyirlər deyir. Halbuki içimizdə bolşevik azıdır? Əhməd dedi və mən məəlməmnuniyyə [məmnuniyyətlə] eşitdim ki, bir üzv yoxdur ki, sağdan və soldan gələn təhlükə və təhdidə və onların agentlərinə qarşı mübarizə etməsin. Amma bu söz o qədər də doğru deyildir.

Sol fırqəyə mənsub olanlardan içimizdə bütün hökumət və tərz-i idarə əleyhinə işləyən, hökuməti yıxmaq istəyənlər vardır. Hətta onlardan bəziləri burada da otururlar. *(Səslər: doğrudur, qəhr olsun.)*

Bundan əlavə, türkcə bəzi məhəlli [yerli] qəzetələrdə bolşeviklərin lehinə, hətta bolşevikləri buraya dəvət etməyi təbliğ edici yazılar az görülməyir. Bəlkə onu yazanlardan da həmin burada vardır. Amma Əhməd heç bunlarla mübarizədə bulunmağı təklif etməyir.

Bir də, mən burada demədim ki, bolşeviklər Denikin qüvvəsindən daha da

təhlükəlidir, dedim bolşevizm təhlükəsi ondan az deyildir. Doğrudur, bunların hər ikisi ilə mübarizə etməyə qüvvəmiz var, gücümüz çatır ki, onları tərpənməyə qoymayaq. Fəqət bütün əməllərində məsul olan hökumət hər işi ölçüb-biçib görməlidir. Bu saat bütün dünya bizim tərz-i hərəkətimizi təqib edir və hər şeyi öz əməlimizlə ölçürlər. Məsələn, Finlanda, Polşa və sairələri bu gün bolşeviklərlə hər bə edirlər. Çünki buna məcburdurlar. Əgər sabah mənə də desələr ki, bolşeviklərlə hər bə et, istiqlalınızı təsdiq edək, sabah Bakıda bir bolşevik qoymaram.

Nəhayət, Əhməd hürriyyəti-vidandan bəhs edir. Mən Əhməddən çox hürriyyət tərəfdarıyam, çünki o, düşmən tərəfi boğur, öz tərəfini tam sərbəst buraxır. Amma mən dost-düşmən hamıya bir nəzərlə baxır və hər iki tərəfin hürriyyətini bir dərəcə iltizam edirəm. Məsələn, bu vaxtadək mən bir bolşevik tutmadım ki, Əhməd gəlib onun buraxılmasını təvəqqe etməsin. Eyni zamanda görmədim bir dəfə gəlib desin ki, filan Denikin tərəfdarını tutmuşsan, burax. Amma hökumət hamıya bərabər ixtiyar verir. Hamı ilə mübarizə edir. Hökumət öz fəaliyyətindən məsuldur. Camaatın xeyir və şərindən məsuldur. Ona görə də, məsuliyyətini nəzərə alaraq iş görməlidir. Lazım və mümkün olan qədər də edir.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Müttəfiqlər heyətinin radio xəbərləri)

Trakiya məsələsi

Ali Şurada Trakiya məsələsi axırıncı

dəfə müzakirə edilərkən Venizelos bütün vilayəti dəniz sahili ilə mə [birgə] Yunanıstan üçün tələb etmişdir.

Bolqarıstan statikonun saxlanılmasını təkidən tələb edir. Dədəağac kimi isklələrdən [limanlardan] birinin beynəlmilləşəcəyi ehtimalı vardır. O zaman bolqarların dənizə çıxmaları qalır.

Avstriyanın təsmiyəsi

Ali Şuranın qərarına görə, Avstriya dövləti Avstriya Cümhuriyyəti təsmiyə qılınmışdır [adlandırılmışdır]. Minbə'd [bundan sonra] bütün rəsmi kağızlarda həmin ad ilə də yazılacaqdır.

İngiltərədə tətillər

Londonun yetişən xəbərlərə görə, tətillərini İngiltərədə qurtarmış hesab etmək olar. Şaxtaçılar icra komitəsi qət etmişdir [qərara almışdır] ki, işə başlamalarını fəhlələrə təklif etsin və əlavə, fəhlələr qət etmişlər ki, iqtisadi mənafeyini müdafiə ilə bolşevik hərəkətlərinə də yol verməsinlər.

Xəlil paşa

İstanbuldan verilən xəbərlərə görə sabiq Türkiyə ordusu komandanı Xəlil paşa Anadoluya qaçmış. O, Ərzurumda Mustafa Kamal paşa ilə görüşüb birlikdə işləməyə başlayacaqdır.

Amiral Kolçak və Lehistan

Polkovnik Pastuxov başda olaraq amiral Kolçak tərəfindən xüsusi bir heyət Varşavaya varid olmuşdur [çatmışdır]. Heyətin məqsədi bolşeviklərə qarşı rus-Lehistan [Polşa] ittifaqı məsələsinə müzakirə etməkdir. Məsələnin əsasları aşağıdakı-

lardan ibarətdir: Lehistan istiqlalını rəsmi surətdə təsdiq etmək, Şərqi Qaliçyada Lehistanın hüququnu tanımaq və Litva məsələsini birlikdə həll etmək.

Lehistan

Sülh müahidənaməsi şəraitincə [sazişi şərtlərinə görə] Lehistana tərki edilmiş yerləri təslim etmək üçün Parisdə dörd komissiya təşkil qılınmışdır. Hər komissiyaya biri alman və digəri leh olaraq ikişər rəis seçilmişdir. Komissiyalar məşğuliyətlərinə başlamışlardır.

Türklərin hücumu

Mustafa Kamal paşa komandası altında Türkiyə əsgəri hissələri Uşaq şəhərini işğal etmişdir. Uşaq şəhəri İzmir – Afyon-qarahisar dəmiryolu xətti üzərindədir.

(Gürcü Teleqraf Agentəliyi)

İtaliya radio xəbərləri

Müttəfiqlərə axırıncı cavab vermək üçün Avstriya mürəxxəsləri Sülh Konfransından altı gün vaxt istəmişlər. Vaxt verilmişdir.

Cəbrayıl

(xüsusi teleqraf)

Zəngəzur qəzası müsəlmanları üzərinə intəhasız hücumlar davam etmədədir. Bir çox başqa yerlərdə də ermənilər hücum edirlər. Ağustosun 31-də erməni nizami qoşunları yerli ermənilərlə birlikdə Fərican qəryəsi [kəndi] üzərinə saldırlar heyvan və qoyunlarını aparmışlar. Tələfat da vardır. Eylülin [sentyabrın] birində Aqaraq, Sırqaytaq və Ucanis erməniləri öz yerlərinə (Seyidlərə) qayıdan

qaçqınlara hücum edib onların bütün heyvanlarını aparıb dörd adam da öldürmüşlər. O cümlədən, Zəngəzur polisi baş strajniki də qətl edilmişdir. Ermənilərin hücumu və müsəlmanların müdafiəsi davam edir.

(Dabravol ordusu rəsmi xəbərləri)

Kiyevin işğalı

Kiyevin altında şiddətli vuruşmadan sonra 6 min əsir, 14 top, 24 mitralyoz, bir neçə zirehli qatar və Odessa müharibəsində fransızlardan alınan tanklardan birini qənimət almışdır. Kiyev müharibəsiz təslim olmuşdur. Körpülər salamatdırlar.

DAĞISTAN ƏHVALI

Dağıstanda üsyan

Bakıda yaşayan dağıstanlılar Dağıstandan böylə məlumat almışlardır:

Dabravol ordusu Dağıstana gəldikdən sonra onlarla bərabər hərc-mərclik və xarabazarlıq əlamətləri də ətrafa soxulmuşdur. Əhali qanunsuz həbslərdən, təcavüz və həczlərdən [müsadirələrdən] cana gəlmişdir. Dabravol ordusuna tələb edilən əsgəri dəstə və ləvazimatı-əsgəriyyənin verilməsi müddəti ağustosun 29-da bitmişdir. Həman gün Dargiç okrunun naçalniki polkovnik Məhəmmədov əsgər cəm etməkdən ötrü Çudaxar və Xacalmezi kəndlərinə gəlmişdir. Əhali onun tələbatına əməl etməkdən imtina etmişlərdir.

Levişi kəndindən kazak dəstəsi dəvət edildikdə, dərhal Xacalmezi kəndi əhalisi

kazakların silahını əllərindən alıb, polkovnik Məhəmmədovu döymüşlərdir. Bu üsyan xəbəri ildırım sürətilə bütün nahiyələrə məlum olmuşdur. Qazıqumuq və Qunib nahiyələri əhalisi də üsyan qaldırmışdır.

Dağıstanlıların başçısı Şeyx Əli Hacı Akuşinski və başqaları üsyançılar tərəfindən həbsdən azad edilmişlərdir. Dabravol əsgərlərinin köməyinə Daşlaqardan kazak dəstəsi gətirilmişdir. Bu dəstə Məkəki kəndi yanında üsyançılar tərəfindən dağıdılıb, kazaklardan 28 pulemyot alınmışdır.

Axırıncı alınan xəbərlərə görə, üsyan cənubi nahiyələrə və keçmiş üsyanlarda iştirak etməyib bitərəf qalan Avaryaya da sirayət etmişdir. Qunib qarnizonu tərksilah edilib, Qunib üsyançılar tərəfindən işğal edilmişdir. Müharibələr Dərbəndə yaxın İncxi stasyonu və Buynak kəndi yanında vəqə olmaqdadır.

Dəmiryol xətti xarab edilmişdir. Hal-hazırda cəbhə Daşlaqar keçidi, Kizlyar hündürlükləri və Arkas dərəsi yanındadır. Üsyan Dağıstanın hər bir tərəfinə sürətlə sirayət etməkdədir.

Canə gəlmiş əhali tamamilə qiyam edib, Rusiyanın uzaq səhralarında yabançı bir amal üçün öz həyatını verməkdənsə, öz doğma yurdunun azadlığı üçün ölməyi tərcih edirlər.

Hal-hazırda Dağıstanda heç bir siyasi təşkilat və ziyalı rəhbərlər yoxdur. Üsyan axıra qədər öz istiqlaliyyətini müdafiə edən əhalinin öz təşəbbüsü ilə qaldırılmışdır. İndiyə qədər heç bir siyasi təşkilat və ya əlahiddə adamlar bu cür böyük bir üsyan qaldırmağa nail ola bilməmişlərdir.

Çeçenistanda üsyan

Avqustun 25-də Dabravol ordusu əsgərləri Dağıstan əsgərləri dayanmış olan Venedo istehkamatına hücum etmişlərdir.

Vedenoya gedən tək bir dağ yolu Xəllulla dərəsini işğal etmək qəsdilə Dabravol ordusunun bolşeviklərdən əsir alıb təşkil etdikləri beş böyük əsgər Sərcənyurda hücum etmişdir. Hücumda kömək edən 400 nəfər kazak arxada pulemyot və top qoyub geri çəkilmələri vuracaqlarını elan etmişlərdir.

Avqustun 24-ncü gecəsi Dabravol ordusu əsgərləri cəbhədən və arxadan dağıstanlıların süvari əsgərləri tərəfindən dağıdılıb, təqib edilməklə tamamilə məhv edilmişlərdir. Kazaklardan iki top, 600 güllə və pulemyot, tüfəng və bir çox at alınmışdır.

Dağıstan əsgərləri dərədən çıxıb Şali kəndini işğal etmişlərdir. Başpözüq dəstələri Qroznıdan o tərəfə atılmışlardır. Nizami dəstələr Qudermesin on verstliyindədirlər. Dağıstan nahiyələrində dağıstanlılar özləri üçün əsgər cəm etməkdədirlər.

İNGİLTƏRƏ VƏ ƏFQANİSTAN

Bu gün İngilis-Əfqan Sülh Konfransı açılmışdır. İngilis mürəxxəsləri [nümayəndələri] rəisi ser Hamilton Qrant iradə etmiş olduğu nitqində söyləmişdir ki, ümid edirəm ki, mürəxxəslərin qoşma ehtimamları [əlavə səyləri] ilə tarixdə görülən müharibələrin ən nəfiləsi [bihudəsi], ən mənasız olan işbu müharibəyə xitam verilmə bilsin.

O, Əmanulları Əfqanıstan taxtına cülus etdirmiş [oturtmuş] hadisələr cərəyanını və sonra müharibəni mövcub olmuş həvadisi [müharibəyə səbəb olmuş hadisələri] təzkar etmiş [yada salmış] və əfqanların ümid etdikləri köməyə bel bağlamalarında səhv etmiş olduqlarını iradə ilə [göstərməklə], ser Hamilton Qrant söyləmiş ki, Britaniya hökuməti əmir bütünü bütünə təslim oluncaya qədər müharibəni uzatmağa haqqı var idi. Məmafih [bununla birgə], əmirin etmiş olduğu xətdən peşman olduğunu zənn edərək onun təklifini qəbul etdi. Əks-təkliflər və yeni tələblər müzakirə etməyə Britaniya hökumətinin xəyalı yoxdur və onun Əfqanıstan torpaqlarını zəbt etmək niyyəti də olmadığı üçün əmiri əfv edir. Fəqət onun da səbir və təhəmmülü [dözümü] hədsiz deyildir.

Rəis nümayəndələri xəbərdar etmiş ki, hərəgah həmhüdüdü tayfalar arasında fitnə və fəsad törətmək davam edərsə, sülh müzakirətinin kəsilməsinə bəis olacaqdır. Bu xəbərdarlığı o lazım ədd [hesab] edir. Zira Britaniya hökuməti mütarikə şəraitini [atəşkəs şərtlərini] diqqətlə gözetdiyi zamanda əfqanlar aşkara olaraq həman şəraiti nəqz etmiş [pozmuş] və həmhüdüdü tayfalar içində həyəcan çıxarmağa səy etmişdir.

Ser Hamilton Qrant nitqinin xatiməsində söyləmişdir ki, müharibəyə yenidən başlanarsa, sülh şəraiti şimdikindən fərqli olacaqdır. O ümid edir ki, əngəllər bərtərəf edilərək [aradan qaldırılaraq], müzakirənin nəticəsi hər iki hökumət üçün xeyirli olacaqdır. Müzakirə tərtib edilməsinə proqrama müvafiq davam edəcəkdir.

Ser Hamilton Qrantın nitqinə cavab

olaraq Əfqanıstan mürəxxəsləri [nümayəndələri] rəisi Sərdar Əli Əhməd xan söyləmiş ki, iki dövlət yek-digərinə [bir-birinə] müharibə edib və müharibəyə intəha vermək xəyalında bulduqları zamanda, əlbəttə ki, bir-birləri üçün güzəşt-də bulunsunlar gərək. O, müharibə səbəblərini təsvir edən ser Hamilton Qrantın izahatı ilə razı qalmayaraq, hakəza [eləcə də] əfqanların əvvəlcə sülh rica etmələri fəqərəsini də [faktını da] inkar edir. Biləks [əksinə], əfqan səfiri Simladan əzimət edərək [qayıdarkən] Britaniya hökuməti məlum qılmış ki, hərəgah əfqanlar sülhə məyyaldırlarsa [meyl edirlərsə], o zaman nümayəndələrini göndərə bilərlər. İştə bu xəbəri aldıqdan sonra əmir də öz mürəxxəslərini göndərmişdir.

Nətiq iqrar [təsdiq] edir ki, ingilislər nüfusca [sayca], təyyarə, top və hərbi ləvazimatca əfqanlardan qat-qat fəvqədirlər. Lakin o qədər var ki almanlar da Avropa müharibəsində eyni mövqeyi işğal edirdilər. Onların da hərbi ləvazimatı düşmənlərdən çox-çox artıq idi. Bununla böylə, müharibə qazanan yenə ingilislər oldular. Onun səbəbi bu idi ki, ingilislər bütün qüvvələrini sərf etmədən çəkinmədilər. İştə, eyni bir əhval da əfqanlar üçün zühur edib meydan açır. Hindustan hökuməti xəyal etməsin ki, əfqanlar yatmış və qafil xalqdırlar. Avropa müharibəsi hamısının gözünü açmış, Əfqanıstan ilə Britaniya arasında olan dostluğa görə əfqanlar Hindustan ilə bolşevizm arasında bir hasar təşkil edirdilər. Hərəgah müharibəyə yenidən başlanarsa və Britaniya qalib gələrsə, o zaman o qalibiyyətin nəticəsi ancaq o olar ki, Hindustana bolşevizm dalğaları üçün yol açılar və Rusi-

yanı qərq və imha [məhv] edən bolşevizm buraları da əhatə qılar. Fəqət ədalətli bir sülh həman dalğaların önünü alar və qoymaz ki, bəhri-Xəzər sahillərindən bəriyə keçsin.

Müzakirənin məbədi [müzakirələrin ardı] qapalı iclasda icra edilmişdir. Hərəgah əfqanlar güzəşt-də bulunmayıb inad göstərsələr, o zaman ser Hamilton Qrant konfrans iclasını bağlayacaqdır.

ERMƏNİ CÜMHURİYYƏTİNDƏ MÜSƏLMANLARIN YAŞAYIŞI

- 1 -

İrəvan quberniyasında “Sürməli mahalı” denilən bir böyük müsəlman mahalı mövcuddur.

Sürməli mahalı İrəvan quberniyasında Şərur mahalına müqabil, olduqca məhsuldar bir mahaldır. Sürməli mahalının əhalisi əksəriyyətcə türk-müsəlman və kürd-müsəlman ünsürlərindən ibarətdir.

Sürməli mahalının az miqdarda qalan ünsürü isə müsəlman olmayan “yezidi” kürdlərdən və genə az miqdarda ermənilərdən mütəşəkkildir.

Sürməli mahalı İrəvan quberniyasının İran və Osmanlı hüdudunda vaqedir.

Sürməli mahalının mərkəzi olan İğdır qəsəbəsindən çıxan şose yolu bir tərəfdən Qulp duz mədəni vasitəsilə Kağızman təriqi [yolu] ilə Sarıqamış və Qarsa muntəha olur [çətar].

Digər tərəfdən də İrəvan kəndindən keçən şose yolu ilə Osmanlı məmləkətinin Bayəzid əyaləti ilə ittisal [əlaqə] peyda edir.

Sürməli mahalı Aralıq ictimasi vasitə-

silə də dağ yolları ilə İranın Maku əyaləti ilə əlaqədar olur.

İrəvan quberniyasında əksəriyyəti və ümumiyyət deniləcək dərəcəsi müsəlman türklərdən ibarət bulunan Sürməli mahalı böyləcə vəziyyəti-coğrafiyyəsi ilə Qars əyaləti, Osmanlı və İran məmləkətləri kimi üç müsəlman məmaliki [məmləkətləri] ilə yanaşı olduğu kimi, İrəvan quberniyasının “müsəlmanistan”ından ibarət Şərur mahalı ilə də Vədi vasitəsilə qonşudur.

Əksəriyyətini və bəlkə kaffiyyətini [hamısını] müsəlman türklər təşkil edən Sürməli mahalı[nın] İrəvan quberniyasının “müsəlmanistan”dan ibarət ərazisi üçün vəziyyəti-coğrafiyyə və münasibəti-siyasiyyə cəhətdən olduqca artıq əhəmiyyəti vardır.

İştə, İrəvan quberniyasının “müsəlmanistan”ı üçün Sürməli mahalının vücudunda gətirdiyi bu əhəmiyyəti olmanın zalımanə vasitələrlə Erməni Cümhuriyyəti şimdiki qüvvəti ilə bərbad etməkdədir.

Söylə ki, Sürməli mahalı türklər getdikdən sonra bir taqım vəsilələrlə Erməni Cümhuriyyətinə təslim olub tabe edilmişdir.

Sürməli müsəlmanları erməni hökumətindən bir çox vədlər aldıqdan sonra silahlarını da erməni hökumətinə təslim etmişlərdir.

İmki erməni hökuməti guya sərhəddini təmin etmək istəyirmiş. Fəqət yeni zalımanə bir üsul ilə.

Müstəbid Nikolay hökuməti, sərhəddini, məsələn Şimali Qafqaz hüduduunu düşməndən təmin etmək niyyəti ilə Dnepr boyundan kazakları köçürüb Şimali Qafqazın Terek və Kuban boylarına yerləş-

dirmiş. Tambov xaxollarını da Zaqafqaziyanın Muğanına və qeyri yerlərinə köçürüb sakin etdirmiş. Nikolay hökuməti istilacuyana [istilaçı] bu hərəkətləri ilə sərhədlərini təminə nail olmuşdur.

Fəqət zamanımızın demokrat və cümhuri hökuməti adını daşımaqla iftixar etməkdə olan İrəvanın erməni hökuməti isə sərhədi boyunda vəqə müsəlman mahalı Sürməlini başqa dürlü təmin etməkdədir.

Erməni hökuməti Sürməli mahalının müsəlman kəndlərinə, yerlərinə Osmanlıdan qaçmış erməniləri yerləşdirməklə bir tərəfdən buraları erməniləşdirmək istəyir, bir tərəfdən də təslim və tabe olmuş islahları qalmış Sürməli müsəlmanları üstünə mühacir və müsəlləh [silahlı] erməniləri qısırtmaqda, həm də erməni hökuməti vəsilə bulduğu xüsusi bəhanələrlə müsəlləh əsgəri dəstələri göndərməklə Sürməli müsəlmanları[nı] hər dəfədə kəsdirib məhv etməyə iqdam [təşəbbüs] etməkdədir.

Erməni hökuməti imdi Sürməli müsəlmanlarını qırdıraraq qurtarmağa başlamış və bu vasitə ilə o, böyük müsəlman yerlərini, müsəlman mahalını, sahibi müsəlmanlardan, yerli türklərdən təmizləmək istəyir.

Erməni hökuməti Sürməli mahalı müsəlmanlarını qıraraq qurtarandan sonra Sürməli məsələsini bir “əmr-i vəqə” [fakt] halında buraxmağa əzm etmiş. Erməni hökuməti böyləliklə əllərini Sürməli demokratlarının [xalqının] qanları ilə boyadıqdan sonra Zaqafqaz Konfransına gələcək və Sürməli barəsində söz danışmaq olmaz, çünki bu yerlər erməni ünsürü ilə məskundur deyəcəkdir. Amerikalı və in-

gilis hamilərini də bu “əmr-i vəqə” halında buraxdıqları sözlərinə inandıracaqdır.

Erməni hökuməti Sürməli mahalında müsəlmanlar üstünə açdığı qırğını son dəfə də böylə başlamış.

Həmin ağustosun axırlarında Sürməliyə gedən erməni qoşunlarının komandanı öz tərəfindən müsəlmanlara adam göndərmiş və ərazi işlərindən ötrü gəldiyini, bu xüsusda söz danışacağını bildirmiş.

Sürməli mahalının İydəli, Sarıçoban, Canfəda, Dizə kəndlərinin müsəlmanlarını çağırtdıraraq Canfəda kəndinə toplatmışdır.

Torpaq məsələsinə aid erməni komandanının söz və əmrini eşitməyə gəlmiş Sürməli kəndliləri Canfəda kəndinə cəm olduqdan sonra yerli mühacir ermənilər, erməni nizami saldatları bu müsəlman kəndlilərini əhatə etmişlər. Tüfəng, xəncər, hətta balta kimi hər qisim əziyyətverici silah və kəsərlərlə hamısını öldürüb tələf etmişlərdir.

Bu hala görə Sürməli mahalının qalan kəndlərinin müsəlmanları da silahsız və müdafiəsiz olduqları üçün qaçanı qaçıb, qaçammayanlarını genə ermənilər o növlə öldürüb əksəriyyəti kəmişlər və bütün var-yoxlarını, azuqələrini talayaraq apar-mışlardır.

Bu hal ilə Sürməli mahalında ermənilərə təslim olmuş, silahdan çıxmış müsəlman kəndlilərini ermənilər qıraraq məhv etməkdədirlər.

Erməni qırğınyından qaçaraq qurtaran Sürməli qaçqınları minlərcə müsəlman arvad, uşaq, qoca dağlarda, dərələrdə imdi bu halda pərişan və ac, ənvai [müxtəlif] qorxular içində qalaraq məhv olmaqdadırlar.

Qarabağda rahat və xoşbəxt halda yaşayan ermənilərə hamilik əllərini yetirməkdə olan Amerika və ingilis insafçıları Sürməli mahalında erməni hökumətinin zalımanə qırğınyına düçar olmuş müsəlman kəndlilərinin halına yanmazlarmı?

Mürüvvət və insaf nəzərləri ilə məsum qanları axıdılmaqda olan Sürməli müsəlmanlarına rəhm etmək istəməzlərmi?

Azərbaycan, gürcü hökumətləri, Amerika, ingilis sülhçüləri Sürməli müsəlmanları üstünə uzanmış erməni hökumətinin qanlı əllərini dayandıрмаğı rəva görməzlərmi?

İrəvandan Tiflisə bu günlərdə gələnlərin dediyinə görə, Sürməli mahalında müsəlmanlar üstünə erməni hökuməti tərəfindən başlanan bu qırğın hələ davam etməkdədir.

Sürməli mahalı müsəlmanlarının bu fəlakətli hallarına bilxassə Azərbaycan hökumətinin nəzəri-pədəranələri [atalıq nəzəri] cəlb edilir.

M. B.

MƏTBUAT

Bolşevik “Raboçi put” qəzetəsi köhnə dərdi açıqlaraq gilayələyir, Lənkəran yarası qövr edir. Lənkəran bolşeviklərinin son hərəkəti gözü qabağına gəlir: Lənkərandə bolşeviklər nə yaptılar, nə yapmalı idilər...

Əgər Azərbaycan qüvvəsi olmasaydı, Lənkəran bolşevikləri heç vaxt təslim olmazmışlar. On minlərcə əhalini zənciri-əsərdə saxlar, keyf edərmişlər. Amma çifayda, mərdimazar azərbaycanlılar bu tərəfdən gəliblər, daha bolşeviklər bu za-

lim mərdimazarın öhdəsindən gələ bilməyiblər. Nəhayət sonsuz arvadlar kimi “qaynıma qalınca günümə qalsın” deyib:

“Muğanlıların yanına adam göndəriblər ki, Lənkəranı müttəhidən [birgə] müdafiə etmək barəsində müzakirata girişsinlər. Lakin muğanlılar onları qurşun və atəşlə qarşılamilşlardır. Daha başqa çarə qalmamış və yoldaşlarımız qərar vermişlər ki, şəhəri Azərbaycan əsgərlərinə təslim etməkdənsə, yenə yaxşısı budur ki, muğanlılara təslim edələr. Öyləcə də, etmişlərdir.”

Əlbəttə buna qarşı bizim heç bir sözü müzə yoxdur. Azərbaycana verməkdənsə, yenə hər necə olsa, öz ruslarıdır. Doğrudur, muğanlılar Denikin tərəfdarıdır, amma nə olar ki, bolşeviklər üçün denikinçi olsa da, yenə rus Azərbaycandan yaxşıdır. Ona görə onlara veriblər. Buna kimsə bir şey deməz.

Ancaq, odur ki, biz həmişə filankəs düşməndir, filanlar dostdurlar deyən müarizlərimizə [müxaliflərimizə, rəqiblərimizə] deyirik ki:

“İlanın ağına da lənət, qarasına da!”

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Böyük qarət

Zilhiccənin 9-da [sentyabrın 5-də] (Qurban bayramı axşamı) Mərdəkan bağlarında Qənbər Orucov yatmışkən gecə saat 11 radələrində nagəhan dörd müsəlləh bədəfkar [silahlı cinayətkar] Qənbərə hücum edərək öldürmək hədəsi ilə “Sizdə tüfəng var, dur ver!” deyərək səsini çıxarmayaraq evə girməsini tələb etmişlərdir.

Qənbər əyalı ilə evə girdikdən sonra “Bizdə tufəng yoxdur” dedikdə, “Tufəng deyil, sizdə 200 min manat pul var, dinməz-söyləməz o pulu ver, yoxsa səni də, əyalını və uşaqlarını da qıracağız” deyə təhdid etmişlər və nə qədər “Bizdə o qəddər pul yoxdur” cavabı almışlarsa da, “Sən həman kağız ticarəti edən adam deyilmisən?” deyə ısrar etmişlərdir.

Nəhayət öldürmək təhdidi ilə səsini çıxarmağa qoymayaraq, evi axtarmağa başlamışlardır.

Bayram münasibətilə Qənbərin əqrəbasından birisi, ailəsi ilə bərabər onlara müsafir gəlmişlər imiş. Onların da bir miqdar pulları və qızıl şeyləri varmış. Həman müsafir dəxi haraya gəldikdə, onu da ölüm təhdidi ilə evə salmışlardır.

Bundan sonra, Orucovun və müsafirinin evlərini axtararaq, cümlətanı 100 min manatdan ziyadə nəğd pullar (ki bunun da 70 min manatdan artığı Kerenski imiş) və 300 min manatlığa qədər qızıl bel bağı, imperial və sair zənanə [qadın] zinət şeyləri olmaq üzrə yekunu dörd yüz min (400.000) manatlığa qədər pul və qızıl əşya, bundan əlavə nə qədər varsa mər-danə [kişilərə məxsus] libas və camaşır yığıb aparmışlardır.

Mütəzərrirlərin [zərərçəkənlərin] məzəmməti nəticəsi olaraq zənanə libası aparmamışlardır.

Bu xüsus məhəlli [yerli] kəndxudaya, Balaxanı-Sabunçu polismeysterinə və təhərri [axtarış] polis məmuruna xəbər verilməmişdir. Bədəfkarların başçısını mütəzərrir tanıyır, onun qardaşları tövqif edilmişlərdir [tutulmuşlar].

Axır zamanlar Bakıda və ətrafında qətl və qarət çox artmaqdadır. Ümumiyyətlə,

bu hadisələr müqabilinə ən ciddi tədbirlər görmək lazımdır.

İclas

Çaharşənbə günü sentyabr ayının 10-da axşam saat 5 tamamda Mirbabayevin evində Müsəlman Studentləri Komitəsi tərəfindən irəlicə Rusiya ali məktəblərində oxumaqda olan ümum tələbə və təlibələrin [oğlan və qız tələbələrin] iclası təyin edilmişdir.

Məsaili-yövmiyyə [gündəlikdəki məsələlər]:

1) Studentlər nümayəndəsinin bəyanatı;

2) Maarif Nəzarəti nəzdindəki komisiya nümayəndələrinə düsturüləmə [təlimatnamə];

3) Yevropaya və Rusiyaya tələbələr göndərilməsi məsələsi;

4) Məsaili-cariyyə [cari məsələlər].

Studentlərin nümayəndəsi

texnoloq: Səməd Məhəmmədyarov

Çocuq tapılmışdır

Sentyabrın 2-də Bakı vağzalından beş yaşar Əbdülhüseyn Şahhəsən oğlu namında bir çocuq tapılmışdır. Hər kəs sahibi isə Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Ağşəhər şöbəsinə müraciət etməlidir.

Ağşəhərin katibi:

Sabit İbrahimli

Lokantada bir faciə

Qəzetəmiz tətil edən günlərin şayanı diqqət həvadisindən [diqqətəlayiq hadisələrindən] birisi də Qurban bayramı gecəsi “Novı svet” lokantasında [restoranında] vüqu bulmuş olan bir qətl hadisəsidir.

O gecə Şuşa sakinlərindən Aşqabad gimnaziyasını bitirmiş olan cavan tələbə Mirfəttah Musəvi (əks-kəşfiyyət müavini-rəisi) öz yoldaşları Lənkəranlı tələbə Həşim Əliyev (əks-kəşfiyyət üzvü) və Fəhlə Konfransı sədri Qoqoberidze ilə yemək yeyərkən digər masa başında əyləşmiş olan şuşalı Hacıbəy Seyidbəyov (Dəmiryol Teleqraf naçalniki) ilə mübahisə etmişlər və nəticədə Hacıbəy Mirfəttah ilə Həşimi öldürmüş və Qoqoberidzeni iki yerdən ağır surətdə yaralamışdır.

Fəttah ilə Həşim Qurban günü təntənəli bir surətdə dəfn edilərək, mərasim-dəfndə minlərcə adam iştirak edirdi. Çox bayraqlar, musiqi dəstəsi, inqilab nəğməsi, Parlaman və Fəhlə Klubu qarşısında və qəbiristanda nitqlər təntənəni təkmil edirdi [tamamlayırdı].

Bu münasibətlə hər qəzetə öz istədiyi kimi rəng verib məsələni bir cür meydana çıxarır və bunun ətrafında bir çox dedi-qodular, intriqalar çıxarırlar. Gərək mətbuat və gərək camaat arasında min dürlü sözlər danışılır.

Biz məsələnin aydınlaşdırılmasını ancaq ədalətli məhkəmədən gözləyərək bu xüsusda bir rəng vermək istəməyirik. Ancaq tərəfeynin [tərəflərin] şəxsiyyətini bildirmək qəsdilə qeyd edirik ki, Qoqoberidze gürcü bolşevikdir. Həşim Əliyev dəxi bolşevik deyirlərsə də, bizə yəqin məlumdur ki, sol İctimaiyyəni-Inqilabiyyəni firqəsinə [Sosialist inqilabçılar partiyasına] mənsub idi. Hacıbəy Seyidbəyov isə heç bir firqədən deyildir.

Məsai Müfəttişliyində

- “Şitner Qröndlanda” ticarət evindəki müsəlman fəhlələrinə bayram günləri

maaşı haqqında qalxmış ixtilaf məsələsinə görə, Məsai [Əmək] Müfəttişliyində 13 eylülə [sentyabrda] xüsusi bir komisiyanın iclası təyin edilmişdir. İclasda müdiriyyət nümayəndələri, Fəhlə Komitəsi nümayəndəsi və Peyçilər Cəmiyyəti nümayəndəsi iştirak edəcəkdir.

- Məsai Müfəttişliyindən alınan xəbərlərə görə, Bibiheybət mədən dairəsinin 56 nömrəli “Rus nefti” cəmiyyəti mədəninə fəhlələrin hesabı əskiltməyə başlanmışdır. Üçüncü dairə müfəttişinə təklif edilmişdir ki, məsələni təhqiq etsin.

- Məsai Müfəttişliyi tərəfindən ümumi şəhər xəstəxanası sandıqçası təşkili hazırlıq işlərinə başlanmışdır. Binaəniləy [ona görə], Müfəttişlik bütün ticarət, sənaye müəssisələri müdiriyyətlərinə xəbər vermişdir ki, xidmətçilər Müdiriyyət tərəfindən beşər nəfər və Bakı polismeysterliyinin doqquz dairəsindən Baş müfəttişin dəftərxanasına 25 eylülə [sentyabrdan] gec olmamaq şərti ilə müəssisənin məhəlli [yeri] və sahibi adları, xidmətçilər və fəhlələrin hesabı haqqında və fəaliyyəti haqqında məlumatı havi [ehtiva edən] bir məruzə təqdim etmək təklif edilmişdir.

İşbu məruzə təqdimi qanun üzrə əsaslanmışdır. Məruzəni verməyənlər məsuliyyət təhtində [altında] elan ediləcəklər.

“Qolos Rossiya” qəzetəsinin qapanması

Srağagün birinci nömrəsi çıxmağa başlamış “Qolos Rossiya” qəzetəsi dün hökumət əmri ilə qapanmışdır. Təb [çap] edilən mətbəə də möhürlənmişdir. Qəzetə sabiq “Yedinaya Rossiya” kimi idi.

Lənkəran şühədasının mərasimi-dəfni

Srağagün Lənkəranda “Əliəkbər” vaporu təşyisi [müşayiəti] ilə “Batum” vaporu Lənkəran müharibələrində qəhrəmananə surətdə şəhid düşmüş səkkiz nəfər könüllü əsgərin cənazələrini Bakıya gətirmişdi.

Cənazələr vaporlardan saat 12 radələrində qaldırılıb, təntənəli surətdə qəbiristanına aparılmışdır. Mərasimdə hökumət əzası [üzvləri], Məclisi-Məbusan nümayəndələri, Lənkəranda şücaət ibraz etmiş [göstərmiş] könüllülər taboru ərkanihərbiylə [qərgahıyla], musiqisiylə, Azərbaycan ordusundan bir müfrəzə [dəstə] musiqisiylə, milisiya və dəmiryolları mühafizlərindən bir müfrəzə iştirak edirdi.

Ən əvvəlcə tabutlar, onun arxasından üləmə [ruhanilər], daha sonra əza nişanı olaraq tüfəngləri başaşağı çevrilmiş rəşadətli könüllülər taboru, əsgərlər, milisiya və mühafizlər, mitralyoz taqımı gəldirdi.

Mərasimi Bakı qradonaçalniki Qudiyev cənabları şəxsən idarə edirdi.

İzdihamlı xalqın təşyisi ilə mərasim Parlaman qarşısında durdu. Burda “Müsavat” firqəsi namından Piri Mürsəlzadə, könüllülər namından bir əsgər və Lənkəran qəhrəmanı Camal bəy və Məclisi-Məbusan namından Əfəndiyev cənabları birər müəssir [təsiri] nitqlərlə şəhidlərin rəşadətlerini qeyd edərək vətən yolunda tökülən qanların hədə olmasının söylədilər. Bundan sonra cənazələr şəhər qəbiristanına aparıldı. Mərasim zamanı iki dəstə əsgəri musiqi tərənnüm edirdi.

* * *

Qafqazya Zəhmətkeş Ziraət Koloniyası üzvü Okuliç bütün pay sahiblərini Birinci Realnı məktəbində bu gün axşam saat 4 yarımında xüsusi müşavirəyə dəvət edir. Həman mənzildə eylülün [sentyabrın] 11, 12, 13-də səhər saat 10-dan 2-dək, axşam saat 4-dən 6-dək ərazi heyəti olacaqdır.

AZƏRBAYCANDA

Gəncədən bizə yazılar

Maarif Nəzarətinin zükur [oğlanlar üçün] ali-ibtidaisində müəllim və müəllimələrə məxsus açdığı iki aylıq kurslar müvəffəqiyyətlə davam etdi. Yüzdən ziyadə müdavim və müdavimələr böyük bir həvəslə yayın bu sıcaq günlərində səhər saat 8-dən 4-ə kimi çalışdılar. Ümumi bir məlumat və bilik qazandılar. Demək olar ki, bu yolda hökumət buraxdığı para və müəssisələr tərəfindən çəkilən zəhmət həba [hədə] getmədi.

Keçirilən dərslər, müdavimlərin kursa davamı böyük bir intizamla irəlilədi. Bu müvəffəqiyyətin və intizamın ən birinci yardımçısı möhtərəm müfəttişimiz Cuvanlı həzrətləri olsa gərək. Zira bu zati-möhtərəm daima siniflər arasında, iki ay sərbəsər [başdan-baş] müdavimlər içində bulundular. Bir an, bir dəqiqə çalışmaqdan fərağət etmədilər.

Ağustosun 30-da kurslarımız xitam buldu. Müəllimlər odası, böyük salon rəngarəng çiçəklərlə donadılmış [bəzənmiş] və müqəddəs bayrağımız dəxi divarda asılmış dalğalanırdı. Hər müdavim və müdavimələr buraya toplandılar. Müfəttiş həzrətləri məclisi açaraq və haziruna [ora-

da olanlara] xitabən aşağıdakı nitqi bu yurdular:

“Əfəndilər! Möhtərəm xanımlar!

Bu iki ayda sizin və müdərrişlərin [dərş verənlərin] çəkdiyi zəhmətləri təqdir edir və bütün qəlbimlə siz müəllimləri, millətimizin istiqbalını [gələcəyini] parladacaq siz zəhmətkeşləri təbrik edirəm. (sürəkli alqış)

Mən inanıram ki, tutduğunuz bu yolda çalışacaq və daima bu gənc hökumətimiz, bu pak vətənimiz uğrunda xidmət edəcəksiniz. Çocuqlarımıza milli tərbiyəni, vətən məhəbbətini sizlər verəcəksiniz. Və onlara bir insan kimi yaşamağı öyrədəcək, hər tərəfdən üzərimizə hücum edən düşmənlərə qarşı müntəzəm bir ordu yetişdirəcəksiniz. Yaşayın, minlər yaşayın ey möhtərəm müəllimlər! (alqış)

Arxadaşlar! Təklif edirəm, sizə üsulitədrisin nə olduğunu öyrədən, iki ayda bizlərə böyük faydalar verən və şimdi aramızda bulunmayan müqtədir müəllimimiz Mirzə Abbas [Abbaszadə] əfəndiyə qaibənə təşəkkür edib alqışlayaq. (saatlarca Mirzə Abbas əfəndi həzrətlərini alqışlayırlar)

Və yoldaşımız İsmayıl bəy Qayıbzadə əfəndini alqışlayıb təşəkkür edəlim ki, o, bizə mini çocuqlarımızın könüllərini açmaq üçün növbənöv şərqlər öyrətdi.” (alqış və təşəkkür sədaları yüksəlir)

Bundan sonra Mirzə Əliəsgər əfəndi Poladzadə həzrətləri bu yolda nitqə başladılar:

“Yaşayın ey möhtərəm simalar! Can verib nam alırsınız! Qiymətiniz böyük, vəzifəniz müqəddəs və alidir. Millət [və] vətən gözünü sizə dikmiş, səadət qapıla-

rını onlara siz açacaq və bir çox sənələrdən bəri haqsız yerə tapdalanmış bu torpağı sizlər mühafizə edəcəksiniz. Bütün imanım əminəm ki, izlədiyiniz bu cığırda məşələlər yaxacaq, ətrafımızı nura qərq eyləyəcəksiniz. (alqış)

Bulduğunuz kəndlərdə, müəllimlik edəcəyiniz yerlərdə ruhani ata və ana nə olduğunu əhaliyə anladacaq, göstərəcəksiniz!” (alqış)

Üçüncü nitq – kursumuzda milli tarix, coğrafiya və üsulitəhrir [yazı üsulu] müəllimi möhtərəm Məhəmməd Rəşid əfəndi qalxır. Qayət fəsih [səlis] bir Osmanlı türkcəsi ilə haziruna xitabən zirəkəki [aşağıdakı] nitqi irad edir:

“Əfəndilər! Bən iki aydır sizinlə məşğul olaraq əski babalarımızdan, o cəngavər türklərdən sizə bəhs etdim. Məqsədim, qayəm türklüyümüzü anlatmaq və bizim hankı nəcib və igid nəsilədən olduğumuzu bildirmək idi. Muradıma ərdim. İstədiyim fikirləri və əməlləri [arzuları] verdim. Artıq bu gün kəndimi ən bəxtiyar bir insan sanıram. Zira yüzə qədər müəllim və müəllimələrə, yəni Azərbaycanın oğullarını və analarını tərbiyə edəcək zatlara [şəxslərə] Atillaları, Çingizləri ətrafıca tanıtdım. Görürsünüz, qarşımızda dalğalanan, əski şanlı, şərəfli tariximizi oxuyan şu bayrağı görürsünüz? İştə bu bayraq sizə “Həpiniz Çingiz övladı, o cəsur soydansıdır. Məni mühafizə edin, daima yüksəldin” diyor. (alqış)

Arxadaşlar! Şimdi ağlayan gözlər gülsün, kədərli qəlblər məsrur [şad] olsun! Bir sənədən bəri müqəddəs bayrağımız yenə əski şərəfi ilə dalğalanır, düşmən gözünə ox oluyor. (alqış)

Əskisi kimi, Qafqazın çiçəkli dağlarına

işiq salacaq bu pak, müqəddəs bayraq daima yüksəklərdə, başımızın üzərində bulunacaq. Vaxtilə dəxi bütün dünyanı titrədən babalarımız məzarında rahat uyuyacaq.

Yaşasın gənc Azərbaycan və bu hökuməti yaşadacaq müəllimlər! (*alqış*)

Etimadım var sizə, ey türk oğulları! Bu bayraq, qarşınızda ləm'əpaş olduqca [işiq saçdıqca] yurdunuzda [qanları] tökülən minlərcə şəhid Osmanlı əsgərlərini xatırlayacaq və onların intiqamını alacaksınız!" (*sürəkli alqışlar salonu çınladır*)

Məhəmməd Rəşid əfəndinin, bu əski türk zabitanın nitqi hazırını öylə mü-təəssir etdi ki, bilaixtiyar ağladılar. Mən də əminəm ki, Rəşid əfəndi kimi millətini, yurdunu sevəcək müəllimlər, gənc-lər bulunduqca türk milləti ölməz və daima şərəflə, şanla yaşayacaqdır.

Mühazirəçi əfəndilərdən möhtərəm müəllimimiz [Xocayev] Xalid Səid əfəndi həzrətləri dəxi hazırına qarşı bu məaldə [mənadə] nitq buyurdular:

“Arxadaşlar! Müəllim əfəndilər!

Almanlar və ingilislər bunca qüvvət və sənətə həp müəllimləri sayəsində nail oldular. Onları bütün dünyaya hakim yapan müəllimləridir. Müəllimsiz millət yaşayammaz və o yurd dəxi bərbad olar, yağılar tərəfindən yaxılar, zəbt edilər. Təriximiz bizə göstərir bütün əski adımız, şərəfimiz nə ilə əldə edilmişdir. Təbii, elm və ürfan sayəsində. Bütün qüvvəmizlə çalışıb vətənə yarar övladlar yetişdirməli, öylə əsgərlər hazırlamalı ki, əski dədələrimizin namını diriltsin, onların zamanını qaytarsın. (*alqış*)

Yaşayacaq o millət ki, müəllimləri müq-tədir və çalışqandır. Tərbiyənizə buraxı-

lan çocuqları öylə yetirin ki, onlar düş-məni qurşunsuz, süngüsüz yaxsın, yandır-sın.” (*alqış*)

Xalid Səid bəydən sonra daha bir ne-çə natıq çıxıb danışdılar. Saat 4-də dua oxunaraq kurs bağlandı.

Kursumuz bağlanmadan 4 gün əvvəl bütün müdavim və müdavimələrin bir yerdə rəsmləri dəxi alındı. Nə böyük və nə qədər təqdir ediləcək bir iş! Millə-timizin rifah və səadətini təşkil edən qa-dınlar, istiqbalımızın [gələcəyimizin] parlaq günəşləri gənc qızlar erkəklərlə bir yerdə çalışdılar və kəndilərinin dəxi ya-şamağa haqları olduğunu və erkəklər qə-dər iqtidara malik olduqlarını göstərdi-lər. Bir qaç sənə əvvəl bir-birindən qaçan xanım və əfəndilər bu gün bir sırada, bir sinifdə oxudular.

Sevin ey türk milləti, gül artıq ey mü-qəddəs yurd! Qadınlar sizin üçün çalışır, elm, ürfan dalınca qoşur. Artıq sevinin, əski parlaq çırağımız yanacaq, ətrafımızı bürüyən qorxunc zülmətlər qalxacaq. Zi-ra bir millətin nisvanı [qadınları] dərəcəyi-tərəqqisinin mizanıdır [tərəqqi səviyyəsi-nin tərəzsidir].

Çəkil daha, ey insafsız düşmən! Biz ya-şayacaq və varlığımızı bildirəcəyiz.

* * *

Bilmədiklərimizi öyrədən Maarif Nə-zarətinə, mühazirəçi əfəndilərə və baxü-sus müfəttiş Cuvanlı cənablarına, bilcüm-lə arxadaşlar və bütün müəllimlər namı-na izhari-təşəkkür edəriz.

Xuraman [Ağazadə]

Salyandan

Xüsusi

- Salyanda “Müsavat” şöbəsinə bu

məzmununda bir məktub gəlmiş. Xaliyi-əz-mənfəət [faydasız] olmadığı üçün eynən dərcini məsləhət bildik.

Salyan “Müsavat” firqəsinin idarəsi-nə Qaçaqkənd sakinəsi Cavad uyezdi Cey-ran Həsən qızı tərəfindən.

İki ay bundan əqdəm [qabaq], yəni bi-çin vaxtı, Lənkəran uyezdidin bolşevikləri Təklə məzrəəsində [tarlasında] taxıl, azu-qə yığdığımda halda zorən [zorla] tufəng gücü ilə məni tutub aparmışdılar. Və öz aralarında qarət şeylərini bölən halda məni də qismət eyləmişdilər. Yəni məni vermişdilər Qriqoryevka kəndinin sakini Qriqori Nesteroviç Maydanov hansı ki, bu iki ayın müddətində məni tufəng gü-cü ilə özünə əyal saxlamışdı və qaçmağa cəsarət edə bilməyirdim öldürülməyin xofundan. Amma həmin avqust ayının 18-ci günündə Azərbaycan hökumətinin qoşunu Lənkəran uyezdinə varid olan-dan [gələndən] sonra Biləsuvar polis mü-diri Əbdüləhəd Rəcəbov məni həman kafirin əlindən alıb xilas etdi. Ona görə məzkur [adı çəkilən] polis müdiri Əbdülə-həd Rəcəbova mən və mənim validəm [anam] böyük razılıq elam edirik [bildiri-riz].

*Fi 21 mahi-avqust
[avqust ayının 21-də] 1919*

Ceyran Həsən qızının savadı olmadı-ğına görə, əvəzində qol qoydum.

(imza)

Mirkamil Ağalarov

- Salyanda “Müsavat” şöbəsinin ida-rəsi Biləsuvar nahiyə pristavı Əbdüləhəd Rəcəbov cənablarının böylə qeyrətmən-dənə hərəkətinə təşəkkürlər bə'dində [sonrasında], ümum əhaliyə, xüsusən məz-

lumlara minbə'd [bundan sonra] ədalət-güstər [ədalət verən, ədalət paylayan] ola-cağına əmin olub, həmişəlik xalqın ra-hatlığını cəlb edəcək dərəcədə həqqa-niyyətərvər [haqq-ədalət tərəfdarı] olma-sı ilə hüsn-təvəccöh qazanmasına tövsi-yələr edirik.

“Müsavat”

GÜRCÜSTANDA

Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətlərinin vürudu

Azərbaycan hökuməti rəisi Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətləri Tiflisə varid olmuşdur [gəlmişdir]. Onunla bərabər Gürcüs-tanın Azərbaycanda olan siyasi nüma-yəndəsi Alşibaya dəxi Tiflisə varid olmuşdur. Azərbaycan hökumət rəisi mövqifdə [stansiyada] gürcü hökuməti nümayəndələri, Məclisi-Müəssisan üzvləri və Bə-lədiyyə rəisi tərəfindən istiqbal edilmiş-dir [qarşılanmışdır]. Azərbaycan hökuməti rəisi Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətləri Gür-cüstan hökuməti rəisi vəzifəsini ifa edən Y. P. Gegeçkorini ziyarət ilə onunla uzun-uzadı müsahibədə bulunmuşdur.

Qurban bayramı günü

Qurban bayramı günü Azərbaycan hö-kumət rəisi Nəsim bəy Yusifbəyli həzrət-ləri Qarabağ general-qubernatoru Xos-rov Paşa bəy Sultanov cənabları və Azər-baycan siyasi heyəti nümayəndələri məs-cidi-cameyə təşrif aparmışlardır.

Tiflis müsəlmanları namından qonaq-ları təbrik edən ruhaniyə cavabən Nəsim bəy həzrətləri müxtəsərcə cavab verdiyi nitqində müsəlman və gürcülər dostlu-

ğundan bəhslə qeyd etmişdir ki, Tiflisdə yaşayan müsəlmanların iki doğma vətənləri vardır – biri Azərbaycan, digəri Gürcüstan. Onlar ikisini də bir bərabərdə sevib və müdafiə etməlidirlər. Kazan müsəlmanları namından Azərbaycan hökumət rəisini məhəlli [yerli] müsəlman məktəbi müəllimi təbrik edib, Kazan müsəlmanlarının ikinci vətənləri olan Azərbaycana xidmət etməyə hazır olduqlarını söyləmişdir. Axırncı nətiq, müsəlman səhnəsinin məşhur artisti Abbasov öz gözəl nitqində Azərbaycanın hal-hazırdakı xadimlərinin səmərəli fəaliyyətlərini təsvir etmişdir.

Nəsim bəy həzrətləri bu iki axırncı nətiqlərə verdiyi cavabında yaxın zamanda İdil-boyu müsəlmanları ilə Azərbaycanın sıx əlaqəyə girəcəyi ümidvarlığını izhar edib Azərbaycanın indiki hökuməti fəaliyyəti haqqında söyləmişdir ki:

“Hökumət xalqsız heç bir şeydir. Azərbaycan xadimlərinin fəaliyyəti Azərbaycan xalqının özünün fəaliyyətindən ibarətdir.”

Nəsim bəy həzrətləri dübarə orada olanları bayram münasibətilə təbrik etdikdən sonra “Yaşasın Azərbaycan!” və “Yaşasın Gürcüstan!” sədaları altında məsciddən çıxıb siyasi nümayəndəlik binasına təşrif aparmışdır.

Tiflis şəhərinə əcnəbi istiqrazı

Fransa Beynəlmiləl Bankı nümayəndəsi bu günlərdə Tiflis Bələdiyyə rəisi [Veniamin] Çikvişvili yanına gəlib Tiflisdə təzə su kəməri çəkmək, küçələri təmir etmək və işıq çəkməkdən ötrü Tiflis Bələdiyyə İdarəsinin Fransa Beynəlmiləl Bankından borc ala biləcəyi haqqında rəs-

mi təklifdə bulunmuşdur. Bu məsələ ilə bərabər, bank məsələsi də həmçinin danışılmışdır. Bələdiyyə İdarəsi hələ qəti cavab verməmişdir. Bu istiqraz İngiltərə valyutası ilə 100 milyon təsəvvür edilir.

* * *

Polkovnik Haskell sentyabrın 5-də sürət qatarı ilə İrəvandan Tiflisə varid olub [gəlib], sentyabrın 6-da həman qatarla Batuma əzimet etmişdir [yola düşmüşdür].

* * *

Prins Savoyski sentyabrın 6-da Batumdan Tiflisə varid olmuşdur.

* * *

General Kori sentyabrın 6-da Batuma əzimet etmişdir.

* * *

Fransa heyəti başçısı polkovnik Şar-dinye Parisə getməkdən ötrü sentyabrın 5-də Tiflisdən Batuma azim olmuşdur [yola düşmüşdür].

İDARƏYƏ MƏKTUB

Möhtərəm müdir! Təvəqqe edirəm mənim bu məktubumu rəfi-İştibah [şübhənin aradan qaldırılması] üçün qəzetə-nizin bir guşəsində dərc buyurasınız.

“Zəhmət sədasi” qəzetəsinin 5 sentyabr tarixli 7-ci nömrəsində “Bakı xəbər-

ləri” qismində “Azərbaycan hökumət məmurlarının xəyanəti” ünvanı ilə bir fəqərə [hadisə] yazılmışdır ki, guya 4-cü uçaştokun pristavı mənim evimdən saxta pul maşinası və qeyri şeylər tutubdur. Yasavullara da əmr verilmişdir ki, gedib Nəcəfqlunu tutub gətirsinlər. Əgər Nəcəfqlu tapılmasa, o zaman onun arvadını gətirsinlər. Yasavullar gəlib məni evdə tapa bilmədiklərindən arvadımı, uşaqlarımı aparmışlar.

Bundan əlavə, həman xəbərdə yazılmışdır ki, guya mənim dəstəm həman gecə uçaştoka hücum etmək fikrinə düşmüşdür. Ancaq qabağı alınmışdır.

Rəfi-İştibahdan ötrü burasını xəbər verməliyəm ki, əvvəla mənim evim axtarılmayıb. Mən özüm və ailəm iki aydır ki, bağda yaşayır. Mənim evim Verxni-Təzəpirski 135 nömrəli evdir. Həman şeylər Verxni-Priyutski küçədə Hacıbabanın evindən tutulmuşdur və Hacıbaba özü hazırda həbsxanadadır.

“Zəhmət sədasi” qəzetəsinin bu tövr bir yalan xəbəri yazmaqdan qəsdinə nə olduğu məlum olmayır. O cür xəbəri yazmaqla bilmək olmayır mənim ləkələmək istəmiş və ya “ədalətli” pristavı mütəhim etmək istəmişdir?

Nəcəfqlu Rzayev

İDARƏDƏN CAVABLAR

Köylü əfəndiyə: “Mübarək bayram”-ının fəna deyildir. Lakin məktəb çocuqları üçün qiraətə məxsus kitabçalarda çap edilməyə yarar. Qəzetə oxucuları üçün bir öylə əhəmiyyəti yoxdur.

Səlim Kazım oğlu əfəndiyə: Şerinizdən bu iki beyti bəyəndik:

Bihəmdillah yetişdi əsgəri-islam nüs-rətlə,

Alındı Lənkəran ətrafı tiği-fəthü hüm-mətlə.

Ucaldı baydaqi-islam övci-ərşi-ələya, Onu Bari-təala hifz edə bu istiqamət-lə.

Kərbəlayı Sultan Əlizadə əfəndiyə: Bir kitabça təşkil edən məqalənizi oxuduq.

Yazılarınızda səhv və xətaləriniz çoxdursa da, təhririniz [üslubunuz] çox şirindir. Fəqət qəzetə məqaləsi deyildir. Hər halda şikayətlərinizi lazım olan yerlərə bildiririk.

Yer axtarır

Türkcə və rusca savadı olan bir şəxs ticarətxanalarda və başqa müəssisələrdə özünə münasib bir yer axtarır.

Telefon nömrə: 23-12.

9088

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edən hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

7-321

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavər-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Diş həkimi Viraxobskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Voronsovski, nömrə 21. Gimnaziçeskinin küncündə.

9022

Doktor Mustafa bəy Hacıqasımov

Mamalıq və qadın naxoşluqlarını qəbul edir. Hər gün cümə günlərindən başqa saat 4-dən 6-a qədər. Vorontsovski nömrə 17. Kabinə telefonu 34-78.

9032

Diş həkimi S. İ. Kobılitskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamış-

dır. Dişlərə müalicə edir, kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Vorontsovski, nömrə 12, Poçtovı küçənin küncündə. Telefon 22-17.

9026

Petroqraddan gəlmiş doktor İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çərşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopeliovıç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor

Hacı Fətulla Ağəlizadə

Daxiliyyə və canda olan mərəzlərə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Elan

səh. 102. “Mariinski Ünas edadisində”: qəzetdə bu sözlərdən sonra səhvən əlavə edilmişdir: “(birinci sinif)”.

İngiltərə və Əfqanıstan

səh. 112. Simla (yaxud Şimla): Hindistanın şimalında şəhər; XIX əsrin II yarısından etibarən Britaniya Hindistanının yay paytaxtı idi.

Erməni Cümhuriyyətində

müsəlmanların yaşayışı

səh. 115. “M. B.”: bu imza Mirabbas Mirbağırzadəyə məxsusdur.

Bakı xəbərləri

səh. 117. “Hacıbəy Seyidbəyov”: qəzetdə soyadı “Səidbəyov” kimi verilmişdir.

İdarəyə məktub

səh. 123. “Verxni-Təzəpirski”: Bakıda küçə, indiki Nabat xanım Aşurbəyova küçəsi. “Verxni-Priyutski”: Bakıda küçə, indiki Şamil Əzizbəyov küçəsi.

İdarədən cavablar

səh. 123. “Bihəmdilləh yetişdi əsgəri-islam nüsrətlə / Alındı Lənkəran ətrafı tiğifəthü hümmətlə / Ucaldı baydaqi-islam övci-ərşi-əlaya / Onu Bari-təala hifz edə bu istiqamətlə”: “Allah şükürlər olsun ki, müsəlman qoşunu zəfərlə gəlib çatdı / Lənkəran ətrafı fəth və qeyrət qılınıc ilə alındı / İslam bayrağı göyün ən uca qatına ucaldı / Yaradan onu bu ucalıqda saxlasın.”